Skisser från träsket.

Stockenstrand, Ina

59 B Örebiblioteket, Nordiska. 1906. N:o 9

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

NORDISKA ÖRESBIBLIOTEKET

N:o 9

1906

J. L. STOCKENSTRAND:

SKISSER FRÅN TRÄSKET

REDAKTION:
CECILIA BÅÅTH-HOLMBERG

AKTIEBOLAGET LJUS
STOCKHOLM

J. L. STOCKENSTRAND

SKISSER FRÅN TRÄSKET

AKTIEBOLAGET LJUS
STOCKHOLM 1906.

STOCKHOLM 1906
VICTOR PETTERSONS A.-B. TRYCKERI.

HOS RÖDA BERNA

Träsket är en stadsdel för sig olik hvarje annan och känd endast af ett fåtal bland Stockholms stockholmare. Det upptar ett helt litet utrymme, Roslagstorg med kvarteret »Sibirien» och gränderna söder om Eriksberg. Några af de små husen i Ifvarsons- och Lilla Kvarngränd äro rätt prydliga; de förefalla städade och stillsamma, folket, man möter i Träskgränd och å Eriksbergsgatan; i de små kåkarna kring Roslagstorg stå blommande myrten och lackvioler i fönstren mellan hvita, langetterade gardiner. Det är tyst och nästan folktomt i de smala gränderna om dagen, några barn leka i portgångarna, en tvätterska vandrar gatan framåt med mangelkorgen under armen, ett par gummor med gräddsnipor i hand stå och afhandla stillsamt en familjekrönika, det är allt. På aftonen blir det annorlunda, då höres klapprandet af tunga steg, ett doft mullrande af grofva röster, rop ljuda från de mörka portgångarna och klungor af hemvändande män möta vid hvarje knut. Grundläggarnas leriga blusar bilda dagrar bredvid kolbärarnas svarta gestalter. Alla äro trötta, dåsiga och fåordiga. De ha uppfyllt sin plikt mot samhället, arbetat och skaffat födan åt familjen, nu fordra kropp och ande vederkvickelse, och de ta den hvar och en efter sin håg, i hvila eller i rus.

Skrik och svordomar höras från en trappuppgång, men ingen störes däraf och snart tystnar larmet. Från ett öppet vindsfönster ljuder en skarp kvinnoröst, och det enda ordet »Hjälp!» kastas ut i natten. Ett par skugglika varelser hasa sig genom den öppna porten och snart är det mörkt äfven i vindskupan.

Vägg i vägg med den stora, halft förfallna Hökaregården, där Frösundabönderna ha hållplats och fiskmånglerskorna bo i tvårums-»våningar», ligger ett lågt stenhus med affallen rappning. På nedre botten är mjölk- och ölmagasin och en trappa upp en

liten kammare med utsikt öfver Roslagstorg och Jutas backe. Ute på vinden finns ett stort, nedrökt kök, där potatismånglerskan, röda Berna, bor. I kammaren har hon logerare, hvilkas kläder hon håller snygga och hvilkas affärer hon gärna sköter. Hon har reda på allt om dem. Hvad hennes små vakna ögon ej upptäcka, det gissar hon sig till. »Man lär känna världen och människorna, när man setat både vid Munkbron och på Träsktorget», förklarar hon.

Träsket har sina egna seder och åskådningssätt. En välborstad cylinder betraktas med misstroende och en flicka i modern dräkt kallas natthirscha. Den, som vill bli borgare i detta samhälle, måste stillatigande foga sig efter dess sedvänjor. Det fick Eugen Kornelius erfara, då han på resan utför blef tvungen att gömma sig i Hökaregården. Röda Berna, hos hvilken han logerade, förklarade, att herremansfasoner ej ingåfvo förtroende.

»Kan en inte betala, är det inte heller värdt att lefva . . . Löften kokar ingen soppa på! Och så är det onödigt att gå i stärkskjorta på hvardan, eftersom tvätterskan allri får sitt.»

Eugen Kornelius, som för tillfället kallade sig Sven Gustafson, lät Berna pantsätta öfverrocken och inskränkte ransonerna till två kadetter och en pipa cigarrsnopp om dagen. Han lade bort att begagna titlar, då han talade med logerarna, och så småningom tillägnade han sig deras språkbruk och en och annan af deras åsikter. Samlade kring Bernas rankiga fällbord om kvällarna, medan ölhalfvorna tömdes och kardusen gick laget rundt, bytte männen åsikter i socialism och granskade de lokala frågorna. Inte var det mycket bevändt med samhället, men eftersom man en gång kommit i eländet, så var det bara att gå på; med gnäll och sura miner lättade man inte bördan. Det var någon af de äldre hamnarbetarna med feta dagslöner, som talade så, de yngre kunde storma och skrika, slunga ut beskyllningar och tända upprorstankarnas irrbloss. Röda Berna klappade dem på axeln och sade;

»Ung blir gammal och då, min gosse, är man rädd för alla tockna där förändringar.»

»Ungdomen tillhör oppositionen», yttrade Eugen och fick en ed till svar som alltid, då han talade sitt ståndsspråk. »Opposition, eller ställa till krakel», tillade han förklarande och tittade i smyg på männen. Detta aktgifvande på alla omkring sig hade blifvit en vana, sedan förfalskningen upptäcktes. Någon kunde

vara en angifvare! För att ej väcka misstankar sökte han anpassa sig till de yttre förhållandena... vara lik de andra. I början gjorde hans öfverklassnatur uppror, då han bemöttes med ringaktning. Det sved som en förolämpning hvarje gång dessa otvättade sällar duade honom, och deras anmärkningar öfver hans sysslolöshet verkade som ett hot. De gjorde inga frågor angående hans förflutna, men han tydde deras miner och blickar i enlighet med sin fruktan.

Det var alldeles ofattligt för honom, att dessa män kunde tala så obesväradt om sin vistelse i fängelset, där de flesta varit för fylleri och slagsmål. Bara ordet fängelse injagade en vanvettig skräck hos honom. I fängelset skulle han nu enligt samhällslagen sona det brott, hvaraf han ej haft någon förmån. Pengarna togo procentarna, som hetsat honom till dådet. Men för diskontörerna fanns intet straff. Hvarje gång det inlärda rättsbegreppet oroade honom, försvarade han sig med att förledaren äfven gick fri, och då det inte hjälpte, drog han fram släkten, hvilken han ville skona från vanheder; den rike farbrodern, som nekat att rädda honom, och kusinen, som frågat, om han tänkte gå den stilla vägen. Innan han skaffade sig revolvern, hade det varit hans föresats, men med denna i sin hand kände han, att han saknade mod, mod att betvinga lifsviljan. Han hade vanhedrat ett aktadt namn, ju större offentlighet hans brott fick, ju mörkare fläck på namnet... resonnerade han. Det var således hans plikt att söka undgå straffet. Dessa sofismer hjälpte honom, ända tills röda Berna uttalade sin och Träskets åsikt om »Smygare».

»Har en mod te skälmstycket, så må en ha det te slutet», sade hon på tal om en murare och slagskämpe, som höll sig undan i »Sibirien». »Skam te pojke, som inte tål smörj se'n han huggit äpplena!»

En afton lät muraren ta sig af polisen inne på krogen femtifyran. »Rättvisan springer fatt den fegaste till sist!» hade han skrattande sagt till dryckesbröderna.

Orden gjorde ett underligt intryck på Eugen Kornelius. Det var första gången han kände beundran för en man af folket. Han började tänka mindre på familjen Kornelius' anseende och mera på sitt eget ansvar.

»Inte är den fri, som håller sig undan!» Det var Träskets åsikt, och dess åsikter voro på väg att öfvergå till Eugen Kornelius.

En solig majmorgon, då fåglarnas sång var ett lössläppt frihetsjubel och det låg vårstämning öfver den daggiga grönskan i Eriksbergs förvildade park, gick Eugen för första gången på månader utom Träskets område. Han hade en oklar föreställning om, att så snart han lämnade Roslagstorg bakom sig, skulle han bli gripen. Med långsamma, osäkra steg gick han nedåt Regeringsgatan, en främling i en främmande stad. Han tyckte, att han aldrig förr sett dessa enformiga husfasader eller denna ändlösa rad af skyltfönster med billighetskram. Människovimlet på Gustaf Adolfs torg, vagnarnas dån, Norrströms hvirflande flöde och palatsens lysande fönsterrader gjorde honom hufvudyr och osäker. I detta välordnade samhälle, bland korrekta, oförvitliga människor hade han förlorat sin plats för all tid.

Då han en timme senare återvände som en fri man med borgerligt anseende, erfor han en liknande förnimmelse af osamhörighet med sitt fordna stånd. Han mötte gamla vänner och gick dem förbi som en främling. Deras värld var icke hans, hans åsikter icke deras. Släktingarna hade inlöst växeln och ej fått ett ord till tack. De sade honom i sin harm och bestörtning, att de hädanefter icke ville kännas vid honom. Han hade skrattat, och farbrodern hade visat honom på dörren. Nu var det öfver. Nerverna skälfde plågsamt, fast han ej längre kände oro. Han var moraliskt död. Någon Eugen Kornelius fanns ej, sade han sig, denne Eugen Kornelius, ämbetsman och kavaljer, som lefvat öfver sina tillgångar, borgat och på ett belefvadt sätt bedragit sin nästa för att kunna uppträda ståndsmässigt, var försvunnen. Sven Gustafson, som bodde i Träsket och kallades kamrat af sjåare och långholmare var det, som gick där och dref gatan framåt. Han längtade efter den låga kammaren innanför Bernas sotiga kök, längtade efter att få kasta sig på träsoffan och röka sin pipa blandsnopp.

Vid hans hemkomst bjöd Berna på kaffe i sin spräckta, äkta kopp, som en gång tillhört drottning Josefina. Berna väntade att till tack få höra något nytt, ty Gustafson hade väl varit och sökt vigga af gamla bekanta.

Men Sven Gustafson teg. Han låg och sög på pipan och följde med blicken sprickornas sicksacklinier i det nedrökta taket. Han hade aldrig känt ett sådant lugn som nu. Herre Gud, hvad var det väl han lefvat för? — Att skaffa sig födan. Den saken ställde sig helt enkel; husrum fick han mot att bära Bernas

potatissäckar, och månglerskorna i Hökaregården hade frågat, om han också ville ge dem en handräckning. Hela det invecklade maskineri, som satts i gång, för att han skulle kunna lefva som en Kornelius, var nu obehöfligt. Nöjesdyrkande förfäder hade gett honom i arf svaga nerver och lättingens motvilja för strängt, planmässigt arbete. Endast högmodet, det litet snedvridna Korneliska högmodet, hade hållit honom kvar på den plats i samhället, som hans stånd tillförsäkrade honom. Nu då allt störtat samman, kändes det som en lättnad att veta sig vara fri från sitt ståndsansvar. Där han låg och sög på pipskaftet i slö förnöjsamhet, undrade han öfver ödet, som fört honom till Träsket. Blicken ströfvade mållöst bort till bordet, där koppen med den kungliga kronan stod, så sjönko ögonlocken mysande ihop. — Den granna pjäsen hade kommit hit, därför att den fått en bräcka.

VID NYBYGGET

Pelle Smålänning kallades han och blandade murbruk vid ett nybygge borta på Roslagsgatan. Det var en liten underlig figur, bred öfver rygg och manke, hjulbent och långarmad, med ett ansikte, som såg ut att ha blifvit modelleradt i brådska och ej riktigt afputsadt. Uttrycket var alltid det samma — en blandning af liknöjdhet och vresig trumpenhet. Pelle tillhörde yttersta vänstern inom sitt parti och var en af ölmagasinens bästa kunder. Från sju på morgonen till sju på kvällen stod han och rörde i murbruket eller fyllde ämbaren därmed. Ämbaren hämtades af två kvinnor, långa Hanna och Kväsar-Lotta, hvilka långsamt balancerande vandrade med oket öfver axlarna upp för de branta plankstegarna, stjälpte ur murbruket hos murarna och skyndade så ned igen. Upp och ned vandrade de hela dagen; de voro maskiner, garanterade att arbeta i elfva timmar.

Långa Hannas snäfva kjol var tunn och sliten och visade mer än hvad som var behöfligt af hennes anatomi. Kväsar-Lotta ägde ännu kvar en rest af kvinnlig fåfänga, som visade sig i kjolens uppfästning och hufvuddukens knut. Hon hade små flinka fötter, som allid trippade före den oviga Hanna. De högvristade fötterna hade en gång för länge sedan rört sig på den gustavianska operascenen i glänsande sidenskor, men Bacchus tillåter inga andra gudar bredvid sig, och nu var Lotta handtlangerska åt tegelbärarna, som tillropade henne sitt skämtsamma: »Raska på, lilla gruffan!»

En morgon medförde Hanna en halfvuxen pojke, hvilken hon presenterade som Rudolf, kvantingen sin. Duffe — det var den förkortning basen påbjöd — skulle bli »tegelhaj». Han var ynkligt tunn och mager, med insjunket bröst och en mun som en hungrig stares. Pelle skakade på hufvudet, då gossen började trafva teglen.

»Inte rår du med det där!»

»Skräp!» fnyste Duffe och tryckte sin trasiga mössa djupare ned i nacken, lyfte bördan på ryggen och började den farliga klättringen uppåt, käckt hvisslande Björneborgarna. Melodien lät allt falskare, ju högre upp han steg. Musklerna spändes under den tunna skjortan, och bördan vickade på de tunna smala axlarna. Då han kom till tredje våningen, snafvade han. I samma ögonblick rusade Hanna ut på ställningen, grep tag i gossen och lyfte honom så lång han var från stegen upp på ställningens brädgolf.

»Dumma påg!» sade hon och ruskade honom eftertryckligt. »Ska' du vara sämre än en käring och inte kunna stå på bena?»

Duffe satte fram underläppen och ämnade svara med en otidighet, men betänkte sig, då han såg upp i »morsans» ansikte. Han langade tegeln till närmaste murare, kastade bärremmen öfver axeln och sprang raskt ned, som han såg de andra bärarna. göra. Hanna tittade efter honom med en glimt af stolthet i sina trötta ögon.

Fram på förmiddagen började det regna, ett fint ihållande regn, som icke hindrade murningen, men som snart kom arbetarnas kläder att klibba fast vid kroppen. Pelle, hvilken var vid dåligt lynne kom i gruff med en lång tegelhaj. Anledningen var en försvunnen ölbutelj, som lämnats i Pelles förvar.

»Har hvasken sett'en, tatt'en eller smakt'en», sade Pelle buttert.

»Lagt'en i smeten?» frågade langaren säfligt.

»Gå dit efter'n då!»

Uppmaningen misshagade den långe, som tryckte sin tegelfärgade slokhatt djupt ned i nacken, kastade en blick omkring sig, och då hvarken bas eller polis syntes till, ställde han sig i positur. Det var en smärt välväxt man och ställningen naturlig och kraftfull som en lansbärares. Med ett språng kastade han sig öfver smålänningen och fattade honom om lifvet. Pelle gjorde endast ett svagt motstånd, det tycktes roa honom att låta den långe tussa med sig litet, men slutligen då leken blef för hårdhändt, spände han de muskelstarka armarna mot sin motståndares bröst, höll honom ett ögonblick från sig liksom pröfvande, så grep han langaren i svångremmen, svängde rundt och lade honom tvärs öfver murbrukstråget. Där höll han honom kvar, under det de utbytte demokratiska svordomar och stänkte murbruk på hvarandra.

»Me' e' finger kan ja' vri'a di' näsa ur led», sade Pelle öfvertygande och släppte langaren, som skyndsamt kraflade sig upp ur tråget. De skakade inte hand, som duellanter bruka, men de delade i största sämja en half St. Erik litet senare.

Duffe såg våt och ruggig ut, där han stod och skakade vattnet af säcken, som han hade på ryggen. Hans tunna skjorta skulle snart bli genomblöt, och det var bara fjorton dagar, sedan han låg i lunginflammation. Pelle tittade på honom ogillande.

»Rädd att väta fjära, ungtupp?»

»Sällan! Men han då, som tar hästatäcke på sig — — han är väl rädd att få fläsket urlakadt!»

Pelle fingrade på oljeduken, som han hade öfver axlarna. »Kycklingar ska' inte gala, de' e' inte bra!»

»Som en grymtar får en svar, gamling!»

»Lömmel!»

»Kan han vara själf, tes ja' blir!»

En knuff och en örfil utdelades samtidigt. Duffe tog emot båda med vanans okänslighet. Trafvade upp tegeln och ämnade lyfta bördan på ryggen, då Pelle ryckte af sig oljeduken och kastade den öfver gossens axlar. Duffe protesterade med ett svagt: »Äsch'!» men behöll duken. Då han började klättra uppför stegen, tittade Pelle på hans fötter, svor sin favorited och ropade pojken tillbaka.

»Hva' e' de' för hasar han går i, me' bå' tår och hälar ute? Fina fröknar, som titta på'n, skulle ro'nna öfver så'n oanständighet! — — Ja' lånar'n mina transits så länge». Pelle sparkade af sig sina grofva skor och stod barfota i smutsen.

»De' va'» — — Duffes mun blef ännu bredare, men han kunde inte finna några ord för sin tacksamhet. Han tog hastigt på sig skorna och hasade sig i väg upp för stegen.

»Hvarför går Pelle barfota?» frågade Lotta, då hon kom med sina ämbar.

»För att stärka mi' klena hälsa och visa henne mitt vackra skinn», svarade Pelle och bjöd sig själf på en ny buss.

NÄR HENRIKSON ÄR BORTA

Allt var tyst i »Träskslottets» gångar och trappor, så tyst som det är, sedan stormen dragit bort. Alla dörrar i den stora arbetarekasernen voro stängda, ingen människa fanns i gångarna utom en halfväxt gosse, som låg hopkrupen i farstufönstret tre trappor upp. Han låg mycket stilla, tankar och fantasi hade full sysselsättning. Genom den dammiga rutan följde hans spejande blick en liten styfnackad man, som aflägsnade sig nedåt Engelbrektsplanen. Då den sista skymten af mannens rundkulliga hatt och slitna handväska försvann bakom knuten vid Snickarebacken, började gossen hvissla falskt och gällt, medan de järnbeslagna klackarna slogo takten mot fönsterkarmen. Det var hans sätt att glädjas åt den stundande frihetstiden. Då intet vidare af intresse syntes på gatan, vände han sig om och härmade en ånghvisselpipas tjut. Vid motsatta väggen var den gemensamma vattenledningen, kring hvilken grannfruarna ofta höllo rådplägning och oftare fällde domslut. Golfvet i gången var af cement, väggarna voro gråstrukna, sju stycken jordfärgade dörrar i rad ledde in till sju spiltor för tröttkörda ök.

När hvisselpipan slutade signalera, öppnades midteldörren och Lovisa Winkelman, frun som »gick i hjälp», steg ut med en tvättbalja i fånget. Hon tittade åt fönstret, men tycktes inte se Ragnar, som öfvade sig att slå trumhvirflar på rutan. Fru Winkelman hade kvällen förut bytt åsikter med hans mor utan att få behålla sista ordet, och i dag fanns ingen af familjens medlemmar till för henne. Det var hennes vredes passiva form. Hon ställde ifrån sig baljan med en skräll och tittade afvaktande på närmaste dörr. Den öppnades genast, och en liten rödögd kvinna i slarfvig dräkt tittade ut.

»Jaså, är det frun? Jag tänkte, det var våffel-Marie, hon

tror, bevars, att hon får husera som hon vill, för att hon har en svåger, som är konstapel» — —

En varnande blick från grannen bort till gossen i fönstret hejdade ordströmmen. Smed-Janssons hustru vred på kranen till vattenledningen, och så började de tala i neutrala ämnen, hjälphustrun långsamt och frånvarande med tankarna fullt upptagna af det stora ämnet; den andra i glad ifver berättande om mannens stordåd, barnens otroliga förstånd och logerarnas undfallenhet för hennes vilja. Hon talade hastigt och utan uppehåll, rädd att som vanligt bli afbruten och nedtystad. Hennes tärda, allt för tidigt åldrade ansikte lyste af tillfredsställelsens spänning. Mannens kujon, barnens slaf och logerarnes passopp, njöt hon upprättelsens glädje genom att omdikta händelserna.

»Se, gubben min han är inte rädd för själfvaste basen!» sade hon med en af sina tvära ryckningar på öfverkroppen, som kom henne att likna en kortgubbe satt i häftig rörelse. »Men mig lyder han på fläcken. 'Janson', sa jag, 'i morgon', sa jag', går du till Henrikson, vicevärden', sa jag, 'och klagar. Kakelugnen röker in, taket läcker, tapeten faller ner och dörrlåset är sönder', sa jag.»

Fru Winkelmans lugna doggansikte kom i häftig rörelse. Hon flyttade sig närmre trappan och tittade ned. »De säger, att Henrikson reste bort i morse», hviskade hon. »Vi här uppe ska förstås inte veta af'et.»

Smedshustrun skrattade vantroget. »Så är han tebaks innan kvällen. De' är nog inte så väl, att en blir kvitt de' odjuret!»

Denna misstro gaf fru Winkelman det efterlängtade tillfället att berätta hela händelsen, den märkligaste, som inträffat, medan hon bott i »Träskslottet». Då hon slutade, eftersade fru Janson de sista orden, som om hon läste upp en läxa: »Och Henrikson skall bli borta en månad!»

Husets ägare, ett par af finansvärldens stormän, erkände, att ingen af deras egendomar gaf så hög ränta som komplexet vid Träskgatan, där arbetarebefolkningens alla olika element voro sammanförda; de förtego dock, att förtjänsten var vicevärdens. Henrikson, som varit länsman i en småländsk fattigbygd, hade sitt eget sätt att sköta folket. Så snart den nye hyresgästen kände trycket af vicevärdens stränga regering, svor han — oftast hon — en gruflig hämnd och gaf ett dyrt löfte att flytta. Den småkitslige hämnaren blef näpst och bodde kvar.

Henrikson förklarade, att han aldrig lyssnade till klagomål. När lägenheten var i tur och ordning att bli reparerad, så reparerades den — och därmed jämnt. Skvaller kunde fruarna behålla för sig eller föra ned i soptunnan, hos honom fick det ej afstjälpas. Den stora skaran af halftförvildade barn hölls i styr medelst ett lika verksamt som ovanligt straffredskap. Traditionen gick ännu om gossen, som gjorde upp eld i portgången och sköt med tjärade träpilar på sin mammas före detta väninnor. Både elden och det unga barbarlynnet dämpades med gårdens assuransspruta. Sedan stod straffredskapet ständigt påfylldt utanför vicevärdens dörr.

Näst de egna bekymren utgjorde Henriksons tyranni det vanligaste samtalsämnet bland hyresgästerna. Den, som fällde det skarpaste omdömet om vicevärden och fann den mest träffande kvickheten, var för tillfället populärast.

»Det är bäst, att folket inte får veta af min resa», sade Henrikson till husägarna, då han tog sin semester för ett kort besök i hembygden. »Annars finns det väl hvarken ordning eller fönsterrutor kvar, när jag kommer igen. Skadegörelse är lika naturlig för somliga människor som för okynniga valpar».

När de båda kvinnorna vid vattenledningen fördjupade sig i sitt samtal, hoppade Ragnar ned från fönstret. Nu var det tid att börja med de härliga spratt, han planlagt, sedan Henriksons resa blef utspionerad. Det surrade och brände i hans hjärna, hjärtat klappade i vild takt och som bilderna i en sagobok tågade alla äfventyren förbi: sotstrecken han skulle rita på väggarna, assuransspruta, som skulle täppas igen, och många flera bragder. Den största glädjen gaf honom dock tanken på att få berätta för lekkamraterna, att »nu var gubben Henrikson borta, för evigt borta!» Det skadade inte att tänja litet på sanningen för bättre verkans skull. Hvilka väldiga indiantåg pojkarna skulle få ställa till, upp och ned i trapporna, hela Träskets pojkskara skulle vara med — utom alla, som varit lea mot honom. De snälla skulle få använda portgången till fotbollsöfningar, de skulle också få skjuta träpilar genom fönstren — han, Ragnar, skulle ge dem lof! Och de skulle leka lekar och vara historiska. Själf ville han bara spela Karl den tolfte, Gustaf Adolf och Skinnstrumpan. Han kände sig stor, mäktig, nästan jämlik med Kalle Ström, den starkaste pojken i hela »Sibirien».

»Ned med dig efter mjölken och sen till skolan!» ljöd en van kommandostämma.

Våffel-Marie, bred och dryg, steg ut i gången och kastade från sig ett fång dammiga mattor. »Jag tänker inte bry mig om Henriksson — — I dag piskar jag de här i gången». Hon såg vresigt på grannhustrurna. Blef det motstånd, så skulle de få veta hennes tanke om dem. Men kvinnorna endast nickade gillande.

»Jag funderar just på att ställa min tvättbalja här vid vattenledningen, den läcker fasligt och jag skall ha stortvätt i morgon.» Fru Winkelman såg hånfullt på plakatet framför sig. »Inga husgerådssaker eller sopor få finnas i gången». Detta var en af vicevärdens lagparagrafer.

Fru Jansons pepparkornsögon blinkade i rädd beundran. Hon fnittrade hysteriskt, medan hon försökte hitta på hvad hon skulle göra för att ej stå de andra efter. »Jag kunde flytta ut fotogenköket!» — — ropade hon mellan ett par skrattdrillar. »När en ska laga mat åt sex personer i ett så'nt här kyffe» —

»Kanske frun tänker logera sina herrar i gången också?» Våffel-Maries grälvana röst störde harmonien för ett ögonblick. Men allt blef åter väl, då hjälphustrun bjöd på kaffe. »Alldeles så'nt de ha hos *generalns* — det är mitt lördagsherrskap, det.»

»Tänk så trefligt man ändå kan ha det, bara en slipper Henrikson» — —

»Och hans anslag!» Fru Winkelman petade bort en nubb från plakatet på väggen. »Jag tror det håller på att lossna», sade hon i vårdslös ton och gick in till sig.

»Ja, de' gör de'!» Våffel-Maries stora hand strök skadegörande öfver Henriksons omsorgsfullt präntade reglemente.

Fru Janson stod ett ögonblick ensam framför det trasiga papperet, så ryckte hon ned det, svällande af beundran öfver sitt mod.

Och så började frihetstiden i »Träkslottet». Gasen tändes och släcktes efter hvars och ens behag, porten stod öppen hela natten, och gården användes till allt hvad hyresgästerna kunde erinra sig, att Henrikson förbjudit, själfsvåld och oordning rådde som aldrig förr. Männen förde litern med sig hem utan att frukta för något nykterhetstal af vicevärden, de afgjorde gamla tvistigheter sins emellan och inledde nya först med de närmast till hands och sedan med utanför boende, till sist med hela

traktens befolkning. Anarki rådde i Träsket, och fredliga borgare gingo en krok kring »Slottet», där skrik, skrål och slagsmål förkunnade frihetens missbruk.

De första dagarna tillbringade kvinnorna samtalande i gångarna eller vid kaffebrickan. Man gick ur lägenhet och i lägenhet, drack och kalfatrade vicevärden; det brukades stora ord och kraftiga åthäfvor för att öfvertyga hvarandra, hur litet man brydde sig om hans misshag. Våffel-Marie och fru Winkelman hade aldrig varit sådana vänner som nu; all deras forna osämja skylldes på Henrikson. Familjerna en trappa upp, hvilka aldrig umgåtts med folket »där uppe», samtalade nu både med lappskräddarns och tidningsbudet fyra trappor upp. Åkare Pihls hustru, som räknades till traktens aristokrati, eftersom hennes bror var hoflakej, sade, att hon inte vetat af, att hon hade så trefliga grannar. Nu var det som ett riktigt paradis i huset.

Våffel-Marie, hvars tankar och ordförråd voro lika knappa, tyckte det lät bra och använde liknelsen i otid. Smeden Janson fick en dag på verkstaden höra, hur det gycklades öfver lifvet i »paradiset» och som han blifvit nedtystad af basen och kommit i ordbyte med vänsterkamraten, visade humöret stormsignal, då han kom hem. Det var just en snygg trappuppgång man hade i »paradiset», och en ljuflig musik — tjutande ungar och en hop kvinfolk, som slå på skvallertrumma! Men han skulle visa dem, hur man håller ordning äfven utan vicevärd. Och därmed började i det bråkiga Jansonska hemmet en af de dramer, som hustrun benämnde »några sitt opp och en sitt ned», hvarefter lugn rådde tre trappor upp, dörren till vänster.

Morgonen därpå sökte hustru Janson tvist med våffel-Marie, som skyllde på fru Pihl, som bedyrade, att värre människor än folket »där uppe» hade hon aldrig haft olyckan att bo tillsammans med. Vänta bara, till Henrikson kom hem!

Den dagen bjöd ingen på kaffe. Fru Winkelmans bullrande altstämma hördes i trappor och gångar. Det var ett dunkelt tal om generalens mattor, våffel-Maries kitslighet och om visst folk, som behöfde lära sig ordning. Under den vanliga pratstunden vid vattenledningen blef stämningen hetsig. Fru Winkelman förklarade, att hon var icke den som sökte gräl, inte heller var hon den, som sökte hindra andra från att sköta sig och sitt. Ingen tänkte neka den fattiga våffelgumman att torka sin tvätt i farstun — — Men *hvarför* skulle hon göra det just den dag, då hon, fru

Winkelman, behöfde hänga upp sin tvätt? Kunde fru Janson förklara det?»

Den tillfrågade gissade på kitslighet.

»Ja, där ha vi det! Men så'nt ska stäfjas. Vet, lilla fru Janson, hos *generalns*, där är de aldrig kitsliga — de ha fått lära sig bättre. Och nu ska jag lära våffelmakerskan» — —

Fru Janson pendlade mellan fruktan och skadeglädje. Hon hade aldrig vågat hämnas på ett kryp en gång, men det fanns ingenting hon tyckte så mycket om som att se andra öfva vedergällning.

»Go'a fru Winkelman, jag varna henne, 'akta sig för öfvermod!' sa jag.»

»Jag håller på ordning», flämtade hjälphustrun, som af naturen fått ett godmodigt lynne, men ständigt hetsade sig till strid. »Här tycks folk tro, att de få lefva som vildar bara därför, att Hen —» hon afbröt sig vid minnet af den gångna frihetstiden — »därför att de bo i Träskslottet».

Fru Janson undrade, om hon kunde våga komma fram med ett råd. »Go'a frun, inte går de' ann att låta våffelgumman topprida oss så här» — —

»Lilla frun, *mig* topprider ingen våffelgumma!» ljöd det tillrättavisande.

»Nej, nej, naturligtvis inte, men att hänga kläder rakt utanför fruns dörr» — —

Fru Janssons hjärta dunkade af tillfredsställelse, då hon en stund senare i skydd af sin halföppna dörr hörde tvenne lika rustade makter strida om öfvertaget. Hon trampade otåligt upp och ned, då någon tycktes falla undan, och gaf tysta applåder, då ett kraftigt ord förbryllade motparten. Klädstrecket stannade i fru Winkelmans starka händer, men den besegrades uppsyn bådade ej godt för grannsämjan.

Bland hyresgästerna blef det bekant dagen därpå, att »frun som går i hjälpen, ni vet», ämnade ersätta Henrikson. Hon hade hotat den stackars våffelgumman med vräkning o. s. v.

Den själfvalda befattningen medförde sådana obehag, som äro svåra att bära för ett otålmodigt sinne. Sarkasmer, beskyllningar och skvaller följde fru Winkelmans spår, oordningar, tvister och fientligheter omgåfvo henne. När smed-Janson och åkare Pihl en kväll på källaren Trehörningen omskapat Sverges politiska historia, sade den senare utan någon tänkbar anledning:

»Är det så, att vi hemma i huset ska styras af kvinnfolk, då vill jag heller ha te' baks Henrikson» — — Han såg stint på smeden och så nickade de i tyst samförstånd.

Vid hemkomsten förbjöd smeden sin hustru att gå »vicevärdinnans» ärenden. Så var det slut med den vänskapen, och då blef lifvet enformigt och våffel-Maries öppna dörr inbjudande. Vid en kopp elfvakaffe och ett par förolyckade våfflor blefvo alla fru Winkelmans förtroenden förtrodda åt Marie. Sedan kåserades det om husets förfall, tills alla våfflorna blefvo brända.

Folket fyra trappor upp voro oefterrättliga, förklarade Marie. Skräddarn drack som en svamp och tidningsgumman hade fem inneboende. Det skulle Henrikson veta! »Och nu vill det där folket också ställa sina grejor i trappan — kan frun tänka sig!»

Fru Janson ville inte lägga sig i grannarnas göranden, men vore hon som fru Marie, så skulle hon inte tillåta något dylikt. »Frun, som är resolut af sig, kan väl hålla ordning i farstun!»

»Inte är jag rädd för henne därborta», våffel-Marie nickade mot fru Winkelmans lägenhet. »Och här skall allt bli en annan ordning. — Det har jag också sagt min svåger. Se, han är konstapel och blir snart öfverstekommissarie!»

Men villervallan blef allt värre för hvar dag som gick. Inom kort hade en och hvar af hyresgästerna fått tillfälle pröfva sina teorier på ordningens återställande. Generalen citerades, konstapeln rådfrågades och det hotades med hoflakejens vrede, men till ingen nytta. Folket »där uppe» blef allt vildare, i tredje våningen tilltogo fruarnas fejder, och familjerna en trappa upp lefde i inbördes sämja till självförsvar.

Ragnar förde befäl öfver en beundrande barnskara, som intog »Träkslottets» alla trappor och gångar. Han var lycklig, stor och betydelsefull; känslan af makt var härlig, härlig som examensberöm! Hans undertryckta självkänsla stack upp ny brodd, han planlade fälttåg och drömde om oerhörda stordåd. Aldrig hade han trott, att lifvet kunde vara så glädjefullt. *Bara* Henrikson ville stanna borta för alltid! Glädjen varade, tills starke Kalle från Hökaregården tog makten i sina slagfärdiga händer. Kalle var värre än Henrikson, ty Kalle hade ingen rätt att topprida Ragnar och hans gossar. De voro förmer än Hökaregårdens pojkar, men det ville inte Kalle medge; han dref ut Ragnars legioner och lät sina egna intaga portgången, och så fick Ragnar skulden för allt okynne, Kalles band bedref.

Under sin makts dagar hade Ragnar i öfvermod tecknat en legend på väggen midt för Henriksons dörr. Hvar gång han såg de djärfva orden kände han en kittling som af vått björkris utefter ryggen. »En gris är ett litet svin, en vicevärd är ett stort dito». En morgon stod där inunder: »Och Ragnar är det största dito!» tecknadt med Kalle Ströms sneda bokstäfver. Det var det värsta af allt, värre än att stå utanför sin egen port och se inkräktarne förlusta sig å de gamla jaktmarkerna. Aldrig skulle Kalle få någon vidbränd våffla mer! — Men den hämnden var mindre tillfredsställande, eftersom Kalles mamma dref grosshandel med knäck. Någonting annat måste utfunderas.

»Våffel-Maries Ragge är ändå den bäste pojken i hela huset», försäkrade Henriksons städerska, »det beror bara på, huru man tar honom.» Ragnar gick hennes ärenden, skakade mattor och bar ved. Så snart han fått veta hvad han ville, upphörde han att vara den bästa pojken i huset. Hvad Ragnar visste, det fick hans mamma del af och genom henne allt husets folk.

»Jag sätter mig i fönstret och passar på, när Henrikson kommer hem», sade fru Pihl en morgon till sin man. »Jag kan gärna vara den första, som berättar hvilket lif här har förts. Då förstår han, att vi åtminstone äro glada, att han är tillbaks».

Medan fru Winkelman plockade ihop en del bråte hon hade magasinerat i farstun, underrättade hon enhvar, som fanns innanför de sex dörrarne, att det enda hon önskade var, att Henrikson skulle lära visst folk hålla rent för hvar sin dörr.

»Kanske man borde pryda med lite grönt åt honom?» vågade smed-Jansons hustru föreslå, men blef afsnäst. Hvarpå hon gick till torget och köpte den största knippa ringblommor hon kunde få tag i. Under hemvägen fick hon en ingifvelse. Hvarför skulle inte hon kunna vara den första att berätta om självsvåldet där hemma? Inte för att Henriksson skulle misstänka henne — men ändå. Hon stannade nedanför Ivarsons gränd. Fingrarna tvinnade nervöst blomstjälkarna, medan hon öfverlade om, hvem hon med minsta framtida risk kunde ge skulden för oordningarna. Lovisa Winkelman hade sårat henne i dag — hjälphustrun fick alltså bära skulden. Hon kunde så väl ge igen, lugnade fru Janson en besvärlig samvetsröst. Hvem vet, hvad hjälphustrun kunde hitta på? Fru Janson darrade af fruktan att inte hinna berätta allt. Och tänk, om Henrikson se'n skulle

förråda henne för fru Winkelman! Skräcken gjorde situationen ännu betydelsefullare.

Fru Winkelman ställde sig tidigt på morgonen i portgången »för att se på vädret». Hon brydde sig inte om, när Henrikson kom. Tids nog fick hon ge honom nödiga upplysningar. Hon läste öfver läxan och räknade på fingrarna, hur många anklagelsepunkter det fanns. Hon hade kommit till andra handens långfinger, då Ragnar hjulade ut genom porten.

Han hälsade artigt på hälgdagsmaner, tittade uppåt fru Pihls festligt dekorerade fönster och sprang hvisslande utför Ivarsons gränd förbi fru Janson ned till Roslagstorg. Därifrån hade han utsikt ända till Birger Jarlsgatan. Nu var han säker på att vara den yttersta förposten. Handen strök smekande öfver den dyrbara skatten innanför blusen. Det var en stor, stark fällknif med korkskruf, borr och tvenne afbrutna blad. Den skulle han skänka Henrikson, Henrikson, som ägde makten att fördrifva själfva starke Kalle ur portgången.

ANMÄLAN

De tre nordiska folken — svenskar, norrmän och danskar — äro allt fortfarande kallade att andligt förstå hvarandra, följa hvarandras kulturarbete och göra detta rikare genom ömsesidiga bidrag.

NORDISKA ÖRESBIBLIOTEKET

är *ett* utslag af denna tankegång. Grundadt på initiativ af Styrelsen för Folkhögskolans Lärareförening och redigeradt af

CECILIA BÅÅTH-HOLMBERG

utkommer det med **tolf tvångsfria** häften årligen till **25 öre pr häfte** eller, vid prenumeration å posten, **3 kr. pr år.**

Bland häften 1905 märkas:

Emil Svensén: Det ryska samhället. **H. Rosendal:** Enrico Dalgas. **Helena Nyblom:** Florens. **O. E. Lindberg:** Ett par ord om dumhetens natur. **Fr. Klaveness:** Fantasi. — Lykke. **Cecilia Bååth-Holmberg:** Vid högsommartid vid Neckardalen. **A. U. Bååth:** Bilder från trettioåriga kriget m. fl.

1906 års serie kommer att bl. a. innehålla följande häften:

Helena Nyblom: Bilder från södern. **Johan Bergman:** Vetenskapens martyrer. **Gustaf Janson:** Pompejis undergång. **Nathan Söderblom:** Geijers ungdom. **P. Nordmann:** Albert Edelfelt. **M. Anholm:** Det dödsdömda folkets saga. **Teodor Holmberg:** Litteratur, samhälle och moral. **Cecilia Bååth-Holmberg:** Social pånyttfödelse m. fl.